

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1992 m. gegužės mėn. 9 d. / May 9, 1992

Nr. 92(19)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rytų Vokietijos poetai ir komunistų saugumas

Čepaičio skandalas, debatai dėl Marcinkevičiaus – tie ir kiti lietuviški šokai savo apimtimi kol kas toli gražu neprilygsta Čekoslovakijoje bei buvusioje Rytų Vokietijoje įsisiūbavusiai audrai saugumo taktininkų klausimu. Oficialiais vokiečių duomenimis, buvusios Rytų Vokietijos valdžios saugumo – garsiųjų „Stasi“ – įstaiga nuodugniai sekė apie 800.000 savo piliečių. Saugume dirbo beveik 200.000 agentų, jam talkino apie 200.000 šnipų ir šnipelių.

Vienas „Stasi“ tyrimo objektų buvo poetas, dainininkas Wolf Biermann, tris dešimtmečius savo satyriška plunksna bades Rytų Vokietijos komunistines vadeivas – jo žodžiais, „riebias vokiškas kirmėles, kurias aš išsaugosiu, kaip vabzdžius, savo baladžių gintare“.

Rytų Vokietijos valdžia 1967 metais uždraudė Biermann'o koncertus, o 1976-ais atėmė iš jo pilietybę. Prieš jį buvo sumobilizuota visa armija šnipų, kuri nenustojė jo sekiojusi ir persekiojusi net ir jam persikėlus į Vakarų Vokietiją. Berlyno sienai subyrėjus, poetas pasinaudojo proga pažvelgti į slaptašias „Stasi“ bylas. Akimis perbėgęs apie 30.000 puslapių šnipų ir agentų pranešimų, Biermann pareiškė, jog sudėjęs visas jį šnipinėjusius pavarde susidarytų nemaža telefono knyga.

Dar prieš 25 metus Biermann sukūrė savo greit išpopuliarėjusią „Stasi baladę“, kurioje jis taip rašė:

Kaip žmogus, jaučiu solidarumą
Su tais skalikais iš saugumo.
Lietaus, sniego nebijoje,
Jie mane uoliai daboja.
Jų išprausti mikrofonai
Užrašo kiekvieną toną

Išvietė, virtuvė, miegamajam –
Dainėles, anekdotus.

Suaimanavimus.
Saugumiečiai, mano broliai
sergėtojai,
Tik jūs žinot visą mano vargą.

Kaip vasario 23 dieną pranešė New York'o dienraštis *Newsday*, Biermann'o dvikova su „Stasi“ neseniai sudrebino svarbiausią Vokietijos literatūrinę ceremoniją. Priimdamas Georg Buechner vardo premiją, Biermann savo padėkos žodyje pareiškė: „Per daug sviesių protų, ir net kai kurie poetai, Rytų Vokietijoje iki pačios pabaigos išliko partijos sugulovais.“ Toje „Stasi“ plejadoje ypač pasižymėjo poetas oportunistas Saša Anderson, kuris ilgą laiką Rytų Berlyne šmaikščiai vadovavo literatūriniam salonui ir drauge uoliai talkininkavo saugumui. Biermann'o žodžiais, Saša, „tas talentu neapdovanotas plepys, vis dar dedasi esąs orus, mūžų sūnus“ ir tikisi, kad jo slaptos bylos niekad neiškils į paviršių.

Šį Biermann'o pareiškimą aštriai kritikavo kai kurie vokiečių rašytojai, ypač romanistas Guenter Grass. Patsai Anderson iš karto pasipiktinęs pasmerkė Biermann'o teiginius, bet netrukus prisipažino praėjusį dešimtmetį šnipinėjęs ir pagal „Stasi“ nurodymus vadovavęs literatų sekimui. Anderson'o skandalas sutapo su debatais Vokietijos parlamente dėl naujo įstatymo, kuris suteikė saugumo aukoms daug daugiau teisių peržiūrėti slaptašias „Stasi“ bylas ir viešai paskelbti jų turinį.

Patsai Biermann pareiškė, kad jis pasirinko Anderson'ą savo taktininku, norėdamas sviesti iššūkį vokiečių spaudai ir televizijai.

Lietuvių „Otello“

LORETA VENCLAUSKIENĖ

„Pasaulis gerbia Boito, ir pagristai, nes be jo nebūtų buvę Verdi „Otello“ ir „Falstaffo“. Mokytojas, išlavintas ir itakingas Boito buvo aštraus ir gilaus proto. Pripažinęs genijų, jis troško būti jo orbitoje. Kartą rašė, „viską, net save patį, aukoju Wagner'ui“, ir 1888-ais itališkai premjerai išvertė „Tristaną“. Patraukliai suteikdamas progą „Otello“ (librete – red) pasireikšti senąjo meistro jėgą, nujautes jo sugebėjimus, padarė Verdi „italų Wagner'iu“.

Tokių žodžių amerikiečių muzikos kritikas parašė apie įžymų italų literatą bei neblogą kompozitorių Arrigo Boito (Andrew Porter, *Musical Events*, 1987, p. 265), nes būtent pastarasis gražino Verdi – po „Aidos“ penkiolika metų nesukūrusį nė vienos operos – atgal į muzikos mėgėjų visuomenę, kuri 1887 metais, po „Otello“ premjeros Milano teatre La Scala, 20 kartų kvietė savo numylėtinį į sceną, o po spektaklio patys nuvilko jo karietą iki viešbučio. Penktą valandą iš ryto minia vis dar šaukė: „Viva, Verdi!“

Teisybę sakant, Boito buvo tik „tarpininku“ tarp Shakespeare'o ir Verdi genijaus. Septyniadešimt ketverių metų kompozitorius sukūrė itališką naujovės operos – muzikinės dramos – variantą, puikiai išsprendamas muzikos ir sceninio veiksmo laiko problemą. Verdi „Otello“ veiksmas įgijo

kuri nekaltuosius suplaka su kaltaisiais ir iš aukšto teisia visus, tuomi automatiškai išteisindama komunistinės eros kultūrinės figūras. Žurnale *Der Spiegel* Biermann rašė: „Kiekvienas lašeliu talento apdovanotas bukagalvis Vokietijoje šiandien neriasi iš kailio ir raitosi psichologinėmis arabeskomis, stengdamasis suprasti kaltuosius kaip aukas. O tikroms aukoms užuojautos nebelieka... Man svarbiausi tie persekiojami žmonės, kurie bent retkarčiais priešinosi ir kurie šiandien, nors ir nekalti, yra įsivėlę į nesibaigiančią mizeriją“.

jp

dramos teatro bruožus, betgi sugebant išlaikyti ypatingą muzikinės kalbos vientisumą. Muzikos ir teksto ryšys operoje toks stiprus, o išraiškos kanonai taip pasikeitę (pranykusios muzikinių numerių ribos, drastiškiau kintanti harmonija bei psichologinių situacijų įtaigauti melodika), kad kūrinys tartum priartėjo prie daugiabalsės vokalinės simfonijos, kruopščiai atspindinčios Shakespeare'o dramos fabulą.

„Otello“ tebestatoma daugelyje pasaulio scenų. 1938 metais su nepaprastu pasisekimu pirmą kartą Valstybės teatre Kaune ją dirigavo Vytautas Marijošius. (Spektaklyje dalyvavo Kipras Petrauskas.) Na, o kodėl Čikagos Lietuvių opera 36-am sezonui pasirinko būtent „Otello“, nesunku numanyti – Alvydas Vasaitis kūrinių gerai pažįsta, nes 1988-ais jį dirigavo Vilniuje. Be to, iš Lietuvos galima pasikviesti puikių solistų. Na, o ne pagal amžių darbingi čikagiečių lietuvių choristai visada yra viskam pasiryžę.

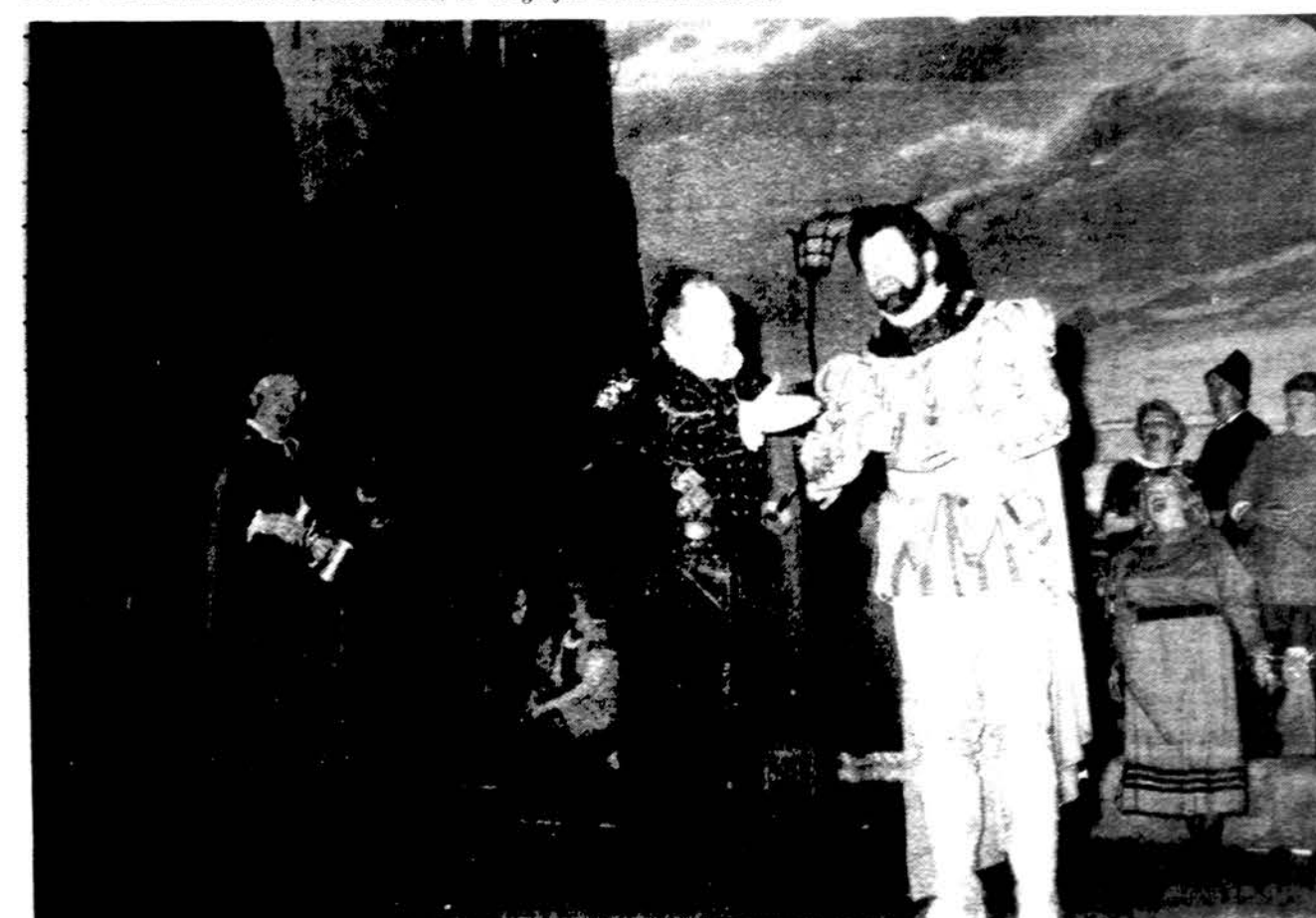
Choro vaidmuo „Otello“ operoje yra svarbus ir nelengva jo muzikinė partija. Kaip dažnai esti romantinėse dramose, miniai tenka komentuoti dramatiškus įvykius, reaguoti į veiksmo kaitą ir tuo pačiu metu dalyvauti tu įvykių arenoje. Ypač aktyvus choras pirmame operos veiksmo (audros epizodas, mūsų laimėjusių karių choras, laužo scena, etc.), vokalinio atžvilgiu sėkmingai pasirodęs ir tolimesniuose dviejose operos veiksmuose. Visi verti pagyrimo (choras buvo pastiprintas dešimčia svečių iš Lietuvos) dėl stropiai išmoktų partijų, darnaus susidainavimo, lankščios dinamikos ir, sunkiai žodžiais nusakomo, artistinio entuziazmo, išperkančio kai kurių sceninių įgūdžių stoką ar kokį tembrinių atžvilgiu blankesnį epizodą. Ta pačia proga pažymėtina naši Ričardo Soko ir Manigirto Motekaičio chorvedyba ir – nabejotinai gera paprotį skatinantis – Rasos Poskočimienės vadovaujamo vokiečių choro pasirodymas.

Tik geriausiose pasaulio scenose į operos spektaklio pagrindinių vaidmenų atlikėjus pasiseka sukviesti vienodai stiprias vokales jėgas. Todėl pagrįstai galima didžiuotis mūsų „Otello“ pastatyme dainavusia Vilniaus Operos ir baleto teatro trijule. Šekspyriškos tragedijos ašį sudarė aistrų apakintas Otello – Virgilijus Noreika, klastingasis Jago – Arvydas Markauskas ir nekaltoji Otello žmona Desdemona – Irena Milkevičiūtė.

Per ilgametę vokalinę praktiką Virgilijus Noreika nevenge dramatinio tenoro partijų ir sėkmingai išvystė savo balsą jo amplitudę. Kaip tik tokio pobūdžio yra Otello muzikinė partija, atlikta Čikagos premjeroje itin meistriškai. Artistas buvo puikios vokalinės formos ir įtempta, bet lyriškai sodrią Otello vokalinę liniją išvedė, gražiai atskleidždamas audringus veikėjo pergyvenimus. Preciziškai organizuota vokalo technika tartum „nuslėpė“ lyrinę jo balsinės medžiagos prigimtį, i pirmą planą išskeldama sustiprintas balso (Nukelta į 2 psl.)

Iš Lietuvių operos „Otello“ spektaklio balandžio 26 dieną Morton High School auditorijoje, Cicero, Illinois: IV veiksmo scena – Irena Milkevičiūtė (Desdemona) ir Virgilijus Noreika (Otello).

„Otello“ spektaklio I veiksmo scena – Lietuvių operos choristai ir priekyje solistai: Julius Savrimas (Roderigo), Arvydas Markauskas (Jago) ir Zenonas Zemaitis (Cassio).

Dalis Lietuvių operos choro III „Otello“ veiksmo.

Martyno Vidzbelio nuotraukos

Šiame numeryje:

Poetai ir saugumas • Lietuvių operos „Otello“ • Vargonų virtuožas Gediminas Kviklys • Apie šiemetines Poezijos dienas Čikagoje • Jonės Paltarokaitės Valaitienės eilėraščiai • Juozo Grušo praužėlė pjesė • Apie „Vaidilutės“ teatro naują premjerą • Tarptautinis PEN kongresas Barcelonoje

II „Otello“ veiksmo scena – Lietuvių operos choristai ir vaikų choras.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Koncertuos vargonų virtuožas Gediminas Kviklys

Gegužės 17 dieną 3 v. p.p. Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje Marquette Park'e, dalyvaujant dainininkei Danai Stanikaitytei ir smuikininkei Lindai Veleckytei-Kerpienei, koncertuos vargonų virtuožas iš Lietuvos Gediminas Kviklys. Ta proga skaitytojų dėmesiui siūlome keletą fragmentų iš muzikologo Rimanto Gučo straipsnio, kuriuo šis vargonininkas buvo pristatytas lietuvių išeivijai *Gimtojo krašto* puslapiuose.

Gedimino Kviklio vardas jau antra dešimtmetį sutinkamas Vilniaus ir daugumos kitų Lietuvos miestų bei miestelių koncertų afišose. Jo muzikavimo dažnai klausomės per radiją, televiziją, iš plokštelių. Yra koncertavęs buvusioje Sovietų Sąjungoje ir užsienyje.

Gediminas Kviklys gimė 1946 metais Vilniuje, žinomų medikų šeimoje. Mokėsi M. K. Čiurlionio meno mokykloje, 1964 metais baigė dėsytą D. Trinkūno fortepijono klasę. Nors profesorius S. Vainūnas žadėjo neboga pianistinę ateitį, Gediminą patraukė vargonai. 1969 metais baigęs konservatorijos fortepijono klasę, jis vėl nuo pirmojo kurso ėmė studijuoti vargonus pas Leopoldą Digrį. O lygiagrečiai pats pradėjo dėstyti fortepijoną Čiurlionio meno mokykloje.

Pirmą kartą Gediminą viešai vargonuojant išgirdome 1970 metais, kai Leopoldo Digrio studentų koncerte jis atliko kelis kūrinius, tarp jų – Vytauto Bacevičiaus „Kosmoso spindulius“. Dar neturėdamas rankos vargonininko diplomo, Gediminas surengė ir pilną vargonų solinį koncertą (recital) Vilniaus Katedroje, kuri tada buvo paversta Paveikslų galerija: 1973 metų sausio 14 dieną jis buvo paprašytas pavaduoti susirgusį atlikėją. Debiutas pavyko. Po keleto mėnesių jo koncertas – diplominis egzaminas – komisijos taip pat buvo gerai įvertintas. Po to – pirmasis jau savarankiškai paruoštas koncertas, pirmosios gastrolės Sankt Peterburge (tada dar Leningrade). Koncertuojant augo meistriskumas, o dėstant meno mokykloje – pedagoginė patirtis.

Netikėtas posūkis Gedimino Kviklio biografijoje įvyko prieš devynerius metus, kai iš senosios muzikos ansamblio „Musica humana“ pasitraukė klavesinistas Julius Andrejevas ir į savo

Gediminas Kviklys

vietą pasiūlė Gediminą. Taip Kviklys tapo dar ir klavesinistu. Sakyti „tapo“ gal kiek ir ankstoka. Tiksliau – pasiryžo tapti, nes skambinimo klavesinu technika, nežiūrint daugelio bendrumų, nuo vargonavimo gerokai skiriasi. Todėl Gediminas tobulinosi Prahos muzikos akademijoje pas profesorę Zuzaną Ružickovą bei jos asistentę lietuvių Giedrę Lukšaitę-Mrazkovą. Anksčiau jis Prahoje tobulinosi profesorius Milano Šlechto vargonininkų vasaros kursuose ir ta proga su pasisekimu koncertavo įžymiojoje Prahos Šv. Jokūbo bažnyčioje.

Nemažai laiko Gediminas Kviklys skiria vargonų kultūros teorijos, istorijos studijoms. Neblogai pažindamas Lietuvos istorinius vargonus, jis aktyviai dalyvauja komisijos, užsiimančios vargonų apsauga, veikloje, o Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto dirbtuvei padeda rengti reikalingą dokumentaciją.

Gedimino Kviklio interesai platus, nors ir sukasi apie vargonus,

klavesiną, fortepijoną... Žinoma, pagrindiniu dalyku lieka vargonavimas. Jo repertuaras įvairus ir įdomus. Tai klasika, įžymieji J. S. Bach'o veikalai, tai ir dar senesnių laikų – net viduramžių ir Renesanso – muzika. Nemažai jis yra atlikęs ir 19 amžiaus pabaigos, 20 amžiaus pradžios prancūzų kompozitorių Widor'o, Vierne'o ir neseniai mirusio Messiaen'o kūrinių. Ši muzika reikalauja ne vien tvirtų techninių įgūdžių, bet ir intelekto, plataus meninio akiračio. Didelį išpūdį paliko Kviklio su-

rengtas šiuolaikinių švedų kompozitorių kūrinių koncertas.

Gediminas Kviklys nuolat atlieka Vytauto Bacevičiaus, Juozo Naujalio, M. K. Čiurlionio kūrinius, yra pats pritaikęs vargonams ir atlikęs Juozo Gruodžio muzikos. Tačiau daugiausia jo repertuare dabartinių mūsų kompozitorių kūrinių. Tarp pastarųjų ypač paminėtinas Osvaldo Balakausko sonatas.

Gediminas Kviklys turi nuotikos menininko bruožų. Vargonavimo, viso koncerto sėkmė jam gerokai priklauso nuo pirmojo emocinio impulso. Kaip pats sakosi, jam „svarbu pajusti svingą“ – tuomet jis vargonuoja sklandžiai, žvaliai, plačiai. Tačiau kaip tikras profesionalas Kviklys išmoko būti savosios nuotikos šeimininku. Nors žvalumas yra vienas būdingiausių jo vargonavimo bruožų, ne mažiau jautriai jis perteikia lyrinę, poetinę muziką.

Greta Bernardo Vasiliausko ir Leopoldo Digrio Gediminas Kviklys yra viena iškiliausių figūrų lietuvių vargonininkų būryje.

Rimantas Gučas

• Šv. Andriejaus Apaštalo parapija (768 Lincoln Avenue, Calumet City, Illinois), švenčianti savo šimtmetį (1892-1992), sekmadienį, gegužės 24 dieną, 4 v. p.p., ruošia svečio iš Vilniaus, vargonų virtuozo Gedimino Kviklio rečitalį. Bus grojami Franck, Messiaen, Widor, Juozo Naujalio ir M. K. Čiurlionio kūrinių. Po vargonų rečitalio Šv. Andriejaus parapijos ir Lietuvos vyčių chorai, kuriems vadovauja dirigentas Faustas Strolia, giesd Puccini'o Credo ir Agnus Dei iš „Messa di Gloria“ chorui ir solistams bei Handel'io „Hallelujah Chorus“; solo giesd Algirdas Braza, Dalia Eidukaitė-Faneli, A. Kassel ir Edward Zelnis.

Lietuvių „Otello“

(Atkelta iš 1 psl.)

viršūnės ir dainuojamo teksto dramatiškumą.

Tačiau sceniniu atžvilgiu Otello vaidmuo yra šiek tiek komentuotinas, vertas nežymių sceninių pozų pakoregavimo ir grynai išorinių, nežabotą mauro temperamentą sceniškai dar labiau pabrėžiančių, vaidmens detalių. Žinia, esame „išpaikinti“ aukštos Chicago Lyric Opera pastatymų sceninės kultūros. Na, o kai kurie dar atsimename Kipro Petrausko – aktorius – Otello... Kita vertus, tos pastabos todėl ir pasakytos, kad stebime sėkmingą, kūrybiniais ieškojimais tartum naujai atgijusį Virgilijaus Noreikos sceninį darbą.

Arvydas Markauskas čikagiečiams lietuviams yra pažįstamas iš Donizetti „Meilės eliksyr“ ir Ponchielli „Lituani“. Jo sukurtais Jago – taupių judesiu, išorinių mefistofeliško charakterio efektų nesiekiantis personažas. Visą dėmesį sukaupęs į vokalinę interpretacijos atspalvius, Markauskas pasirodė vertu Noreikos partneriu. Tačiau, kaip ir daugeliui Lietuvos vokalistų, neturėjusių progos pasitobulinti dainavimo svetur, pamatyti kitų – giliomis operinio meno tradicijomis garsių – teatrų pastatymų, jam reikia pasikliauti tik savimi, pačiam ieškoti vaidybinio sprendimo, kurį lengvai galėtų suteikti mokykla ar profesinis režisieriaus patarimas. Labai gerai, kad Markauskas, kurdamas Jago personažą, nepasidavė pagundai sustirinti spalvas, nesiekė pigių efektų. Kita vertus, ateityje gal praverstų sudaryti detalesnį aktorinio veikimo planą, vaidybą labiau diferencijuoti (pokalbiuose su kitais Jago klastingai keičia savo kailį). Tačiau Arvydas Mar-

kauskas neabejotinai perspektyvus ir spartiai žengiantis pirmyn menininkas.

Irenos Milkevičiūtės Desdemona galėtų dainuoti bet kurioje pasaulio scenoje. Tiesa, jos vaidyba santūri, kiek šaltoka, tačiau neprieštaraujanti sceninei logikai, o balsas pasižymi stiprumu ir grožiu. Dvi ketvirtos veiksmo arijos (daina apie gluosnį ir malda „Ave Maria“) buvo palydėtos spontaniškų plojimų. Talentas ir meistriskumas nugalėjo igimtą mūsų tautiečių santūrumą.

„Otello“ spektaklio pradžia – I veiksmo scena: laukiama Otello sugrįžtant.

Virgilijus Noreika (Otello) ir Laima Jonutytė (Emilija) IV „Otello“ veiksmas.

Bendra scena iš „Otello“ I veiksmo: Lietuvių operos choristai, dvikova tarp Montano (Vaclovas Momkus) ir Cassio (Zenonas Žemaitis).

ma. Kiti operoje dalyvavę solistai – Zenonas Žemaitis (Cassio), Laima Jonutytė (Emilija), Jonas Vaznelis (Lodovico), Julius Savrimas (Roderigo) – pagal atitinkamą užimtumo laipsnį visi sėkmingai pasirodė. Beje, pažymėtina kiekviena solo replika – ir Vaclovo Momkaus, ir Broniaus Maciukevičiaus.

Šių metų išeivijos operos sezono premjera muzikiniu atžvilgiu laikytina gerai pasisekusia. Sunaku patikėti, kad tai buvo vadovo ir dirigento Alvydo Vasaičio laisvalaikio triušas. Tiesa, Vasaitis yra baigęs muzikos mokslus ir seniai talkina Čikagos lietuvių operai. Tačiau amatas reikalauja pratybų, o čia, dėl

finansinių sunkumų, teko pasitenkinti keturiomis repeticijomis, sumažinti iki minimumo orkestro sudėtį. Nežiūrint to, vieną sudėtingiausių romantinio stiliaus itališkų operų padiriguoti pavyko. Palyginus su pernykščių ir užpernykščių metų premjeromis, „Otello“ – savarankiškiausias, profesiskai žymiai pažengusio dirigento darbas. To išpūdžio nesumenkino vienas kitas ritminis netikslumas ar kai kur praslydęs per stiprus arba neišlygintas garsas.

Nežiūrint visų sunkumų, buvo pasiektas geras muzikinis pastatymo lygis (svečius iš Lietuvos paruošė Vilniaus Operos dirigentas Vytautas Viržonis). Tačiau to nepasakysi apie režisūrą. Išsky-

rus pirmo ir antro veiksmo choro masių mizanscenas, daug kas, atrodo, buvo palikta savięgai. Žinia, tikrovės iliuzija operos scenoje tampriai siejama su muzika, todėl jos įgyvendinimui yra sudarę specifiniai režisūros metodai. Kalbamu atveju, nereikalaujama naujovių (juk puikiai pritiko skolinčios dekoracijos), tačiau tikėtasi atkaklesnio nusistovėjusių režisūrinių kanonų įgyvendinimo.

Visų „už“ ir „prieš“ nepaisant, po spektaklio norėjosi suukti „Viva, Lituania!“ tiems, kurie svetur tebeopuselėja prieškariniais laikais Lietuvoje įsižiėbusių operinio meno kultą.

(Nukelta į 4 psl.)

Gediminas Kviklys prie vargonų.

„Otello“ IV veiksmo paskutinė scena: Irena Milkevičiūtė (Desdemona) ir Virgilijus Noreika (Otello).

Poezijos dienoms artėjant

Pokalbis su jų programos rengėja
aktore Nijole Martinaityte

Poezijos dienos Čikagoje yra vienas iš tų retųjų grynai kultūrinio pobūdžio renginių, ištesėjusių kasmet kone dvidešimtmetį. Keitėsi jų rengėjai, programų organizatoriai, programų atlikėjai, poetai, paskaitininkai, bet turbūt nesikeitė jų pagrindinis tikslas išlaikyti mūsų visuomenės dėmesį pabrėžtinam lietuvių kultūros veiksmui – poezijai. Ir tai reikėjo padaryti atitinkamu ir geru renginio struktūros lygiu, kas jau savame privačiu išievojimo sostinei Čikagai. Tad ir galima sakyti, jog metai po metų nenuvylė nei programos, nei ištikima poezijai publika. Poezijos dienos Čikagoje visada buvo tikra dvasinės atgaivos šventė.

Jos ir šiemet bus gegužės 22 dieną (penktadienį) ir gegužės 23 dieną (šeštadienį) Jaunimo centre. Kaip žinome, pastaraisiais metais Poezijos dienų rengėjas buvo darbuotojas Jaunimo centro moterų klubas. Klubo narės ir šiemet įsipareigojo Poezijos dienas Čikagoje rengti ir jas globooti. Iš jų ir gavome informaciją, kad šiemetinės dviejų dienų poezijos šventės programą projektuoja ir jos atlikimui vadovauja aktorė Nijolė Martinaitytė. Tokia proga čia ją ir užkalbiname.

– Esate viena iš tų mūsų aktorių, kurie nevengia ir poetinio žodžio perdavimo, net išties poezijos rečitalių atlikimo. Su tokiais poezijos rečitaliais neseniai viešėjote ir Lietuvoje. Sakykite, koks buvo jų turinys, kaip vertinate tenykštę dėmesį poezijai?

– Prisipažinsiu, jog didelę pagarbą skiriu žodžiui. Mano supratimu, tai svarbiausias irankis kultūros transmisijai. Poezijos visa mūsų tautos dvasia. Gal dėl to ir pamilau poeziją, dar jauna būdama, o pradėjus studijuoti teatro meną, ieškojau skirtingų metodų poezijos perteikimui. Vaidinti rolę ir skaityti poeziją, maždaug kaip dainuoti operoje ir duoti Schubert'o dainų ciklo rečitalį.

Galite įsivaizduoti, kaip jaučiausi pirmą kartą nuvažiuavus į Lietuvą. Vežia atgalios tą, kas mums svarbiausia – mūsų išievojimo poezija – patirti, kurioje atsispindi per daugelį metų sukurta meilė ir sielvartas dėl Lietuvos, mūsų pergyvenimai,

Nijolė Martinaitytė

Jono Tamulaičio nuotrauka

rūpesčiai ir viltys. Tad surinkusi Kazio Bradūno, Algimanto Mackaus, Jono Meko, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno, Birutės Pūkelevičiūtės ir Liūnos Sutemos eilėraščius, nuvežiau juos į Lietuvą. Išsiskiau juos visos mūsų išievojimo vardu. Prie poezijos dar prisijungė du gerai žinomi muzikantai – klarnetistas Algirdas Budrys ir kanklininkė Lina Naikelienė. Koncertai, atrodo, gerai pavyko. Koncertus užbaigdavau Henriko Nagio žodžiais: „Nesvarbu, nei kur, nei kada, / bet išmuš man dar! sakalų valanda. Lietuvai išmuš nepriklausomybė, bet ir man, pirmą kartą sugrįžus, tai buvo savotiška sakalų valanda. O ten gyveną kolegos davė mintį, kad kitam koncertui pridėčiau dar ir Lietuvoje rašančių poetų eilėraščius.

– Jau viešai matomuose šiuo metų Poezijos dienų plakatuose

skaitome tokią, atrodo, aiškia, bet ir mišlingą frazę: „Nuo „Literatūros lankų“ iki Lietuvos ir M. K. Čiurlionio. Norėtume sužinoti, kas už tų žodžių slepiasi? Kurie motyvai lėmė, organizuojant šiuo metų Poezijos dienoms tokią, o ne kitokią programą?

– Programa, galima sakyti, pati savaime sukrito, be didelio galvosūkio. Paprašyta poeto Kazio Bradūno, šios šventės įsteigėjo, vadovauti šiuo metų Poezijos šventei, be dvejonės sutikau. Poezijos pramuštgalvei, kaip man, tai didelė garbė. Iš pradžių, maniau, kad mane pakvietė tik programą suruošti. Bet paaiškėjo, kad Salomėja Endrijonienė, Jaunimo centro prievaizda, turėjo mintį, kad penktadienio vakaro programą atliktų aš. Daug nesipriešinau, bijodama, kad visai neatstatyčiau mane iš tos garbės vietos. Pagalvojau, kad bus gera proga rimčiau žvilgtelti į Lietuvą rašytą poeziją. Na ir Čikagos poezijos mylėtojams, maniau, būtų įdomu pažiūrėti, ką poetai Lietuvoje rašė, kai dar buvome atskirti geležine uždanga, palyginti išievojimo poezija su anapus Atlanto ir gal pasiklausyti, kaip skamba pavergtų Lietuvos rašyti eilėraščiai išievojimo interpretatorės lūpose. Programai pasirinkau Janinos Degutytės, Sigito Gedos, Marcelijaus Martinaičio ir Juditos Vaičiūnaitės eilėraščius.

Mano skaitoma poezija taip „susidraugavo“ su muzika, kad be jos sunku apsieiti. Tad ir ši kartą paprasčiau pianistų Sonatos ir Roko Zubovų kartu dalyvauti programoje. Jie maloniai sutiko ir dar pasigyrė, kad ką tik gavę Čiurlionio styginį kvartetą, parašytą pianinui, keturioms rankoms. Tai va, programoj jau Lietuva ir Čiurlionis.

O antrosios poezijos dienos programai mintį davė pats Kazys Bradūnas. „Literatūros lankams“, jis man sako, „šiais metais sukanka 40 metų. Tai mūsų išievojimo vienintelis, nors ir trumpai ejęs, literatūrinis žurnalas. Gal būtų įdomu žvilgtelti, kas ten parašyta apie poeziją“. Man tai pasirodė puiki idėja. Turbūt mano entuziazmas buvo toks didelis, kad mielas Kazys ir vėl man sako: „Taigi, Nijolė, paaim pati ir duok apžvalgą“. Prisi-

pažinsiu, kad čia spyriausi, galvodama, kad koks nors literatas būtų rimtesnė markė. Bet jis nenusileido, ir aš galų gale sutikau. Tiesą sakant, norėjau ir pati sužinoti, kas ten parašyta. Talkon dar pasikviečiau jauną, Čikagos scenoje pasirodantį Gintarę Kižytę, kad programos eigą paskaitytų žurnale spausdintus eilėraščius, ir taip susiklostė šiuo metų tema. Tai va, sėdžiu savo studijoje tarp poezijos mūzų ir skraidau ant Pegaso sparnų, besiruošdama „Nuo Literatūros lankų iki Lietuvos ir M. K. Čiurlionio“. (O dėl poezijos, turbūt mane lydi laimė.)

– Esate puiki ne tik poetinio žodžio sakytoja, bet ir literatūrinių problemų interpretatorė. Ar tokių literatūrinių išvalgų bus ir šiuo metų Poezijos dienų vakaruose?

– Ačiū už komplimentą. Universitete lankiau daug literatūros kursų, o spausdintuose straipsniuose gvildinau literatūrinius tekstus iš lingvistinio akiračio. Bet ši kartą nieko nenagrinėsiu, o apskritai aptarsiu poezijos problematiką Literatūros lankuose. Žurnalas buvo spausdinamas nuo 1952 iki 1959 metų ir iš viso jo išėjo tik aštuoni numeriai. Bet formatais buvo didelis, o raidynas smulkus. Ten buvo duota apstčiai vietos poezijai – eilėraščiams bei kritikų straipsnims. Žurnalas pasižymėjo savo aukšto lygio kūryba ir rimta kritika.

– Kokia yra Jūsų nuomonė apie poezijos būklę dabarties ir ateities pasaulyje apamai? Ar galima čia žiūrėti ir specifinius lietuvių poezijos raidos bruožus bei jų reiškimosi išskirtines sąlygas?

– Šį klausimą iš dalies paliečiau, atsakydama į pirmąjį. Tik pridėsiu, kad ten, kur žodžio tradicija gilesnė, ten ir poezija su tautos samone glaudesnė. Lyginant lietuvių poeziją su kitų tautų, regeči, kad lietuvių poezijoje ypač aiškiai atsispindi mūsų tautos kolektyvinė patirtis. Tad ir poetas mūsųose dainiuose ar pranašas, ir jo eilėraščiai lyg maldos ar giesmės, kurias giedame už visus gyvenančius ir mirusius iš visos širdies gilumos.

– Na, o kai šitaip yra pasaulyje, Lietuvoje ir lietuvių širdyje, tai negali kitaip būti ir Čikagoje: turime tas dvi gegužės mėnesio pabaigos dienas ateiti Jaunimo centrą ir dalyvauti poetinio žodžio šventėje.

Moralės dėsniis žmoguje Grušo praužvėlėję pjesėj

PETRAS MELNIKAS

Juožas Grušas praužvėlėmis laikė keturias savo pjeses. Tarp jų – „Eduardo Dargio nusikaltimas“, rastas po rašytojo mirties tarp jo rankraščių ir dabar pasikelbtas Metuose (1991 lapkritis) po keturiasdešimt metų, su P. Palilionio parašytu įvadu. Pokario laiku (1944 metais) Grušas parašė tik „Tėvą“ ir tada dešimčiai metų nutilo, dingio... Pasirodo, kad dabar rastąjį vaidinimą, jam paskatintas visą gyvenimą jį rūpinusio „moralės dėsniio žmoguje“, buvo parodęs Rašytojų sąjungos pirmininkui, kuriam šis bandymas atrodė „antitarybinis“. Tuo laiku teatrų ir leidyklų durys Grušui buvo užtrenktos, rankraščiai ir sutartys užmirštos. Kaip rašoma Palilionio įvade, Grušui net buvo pradėta rengti politinė byla. Įdomu, kuo šis vaidinimas „antitarybinis“? Bet pirma, kuo jis pasižymi?

Veiksmas vyksta vokiečių okupacijos laikais prokuroro Eduardo Dargio bute, ir nors vaidinime yra viena komjaunolė, nuteistojo sesuo Giedrė Budrikaitė, tikinti savo ideologija, tačiau ji nedominuoja. Dominuoja teismo byla dėl įkalinto Budriko, esą užmušusio žmogų, išvežusį Ksaveros Daunoraitės tėvą į Vokie-

Jonė Paltarokaitė Valaitienė

VAIKYSTĖJE

Matau tave ryto šviesoje,
ateinančią žingsniais tyliais,
nešančią šypsnį, gerį ir džiaugsmą.

Jaučiu tavo baltas rankas
ant savo skruostų
ir tavo švelnų bučiavimą.

Tu eini,
ir dangaus angelai tave lydi,
grodami arfomis likimo simfoniją.

Matau tave ryto šviesoje,
švelnių spalvų nuometu apgaubta,
viltimi besišypsanti.

NOKTIURNAS

Tą vakarą
mėnulis švietė pilnatim
ir iš aukštai
daug žibančių akių
žiūrėjo į tą baltą veidą,
dar neišblaskytą
temstančiam fone.

Tą vakarą
kartojosi nutrukstantis alsavimas,
ir gėrio pilnos akys
žiūrėjo į mane.
O tolimoj dūzgėjo mašinų užimas
ir aidėjo šauksmas:
Palauk,
dar neišėik!

Vėlyvas vakaras
apliejo kambarį ir veidus
vaškine, gestančia šviesa.
Apliejo šlamesį ir žingsnius,
daktarus ir aparatus,
ir kunigą su biblija juoda.

Po to nutilo viskas.

Mėnulis skendo
ramybėje mirtingoj,
ir šešėlių žaismas
buvo toks skausmingas.

HERMETIŠKOJI RAUDA

Per anksti išėjai,
palikai namus
ledo sienom statytus,

Domicelė Tarabildienė

Is ciklo „Motinystė“
Grafika, 1978

vario vartus,
verkiandčius atgailą
ir uždangsičius veidus.

Tau žemė bus kieta,
tave lies vėsa,
tavo rankos nugrubs,
tavo žodis nutrūks.

Be tavęs – žiemos tamsa
ir nutilęs juokas,
be tavęs – svaiginanti tyla.

Per anksti išėjai,
per anksti palikai.
Namai – ledo sienom statyti,
žodžiai – sustingę lūpose.

tija. Pokario metui tai būtų aktualiai tema, ir nors beveik visi veikėjai kažką slepia, išsiskindėja, gudrauja, gale tiesa laimi. Pasirodo, kad Budrikas yra nekaltas; tą žmogų nužudė ne Budrikas, o pasigėręs prokuroro sūnus Viktoras, susigrūmęs ir Budriko peiliu gal netyčia nudūręs auką. Gal jis įtaigautas savo gyvenime tėvo prokuroro darbu, jo uolumo, vis automati-

kai reikalaujant mirties bausmės beveik kiekvienam kaltinamajam. Dramoje komplikuoti ir idomūs charakteriai. Prokuroras Eduardas Dargis – tikra teismo mašina, tarnaujanti Reicho įstatymams. Jis žino, kad jei rytoje karas bus pralaimėtas, jis sėdės ten, kur kitus dabar sodina. Tad jo tikslas: laimėti, o priešui – pražūti! Sužinojęs sūnų esant kaltininku, sako: turėsi už tai atsakyti. Tačiau žmonos Liucijos ir sūnaus prašomas, jis ima slėpti tiesą, tęsia bylą prieš nekaltą Budriką arba nori bylą perduoti

kitam prokurorui. Jaučiasi atsakingas, bet yra plėšomas tarp pareigos įstatymams ir tėviškų jausmų. Per visą dramą, stebėtinai, jis visomet žino ką pasakyti apie moralę, nors teisės, įstatymų atžvilgiu jis lankstus, svyruojantis.

Dėl jo sūnaus Viktoro pešai ir konkuruoja jį mylinti jo sužadėtinė Giedrė Budrikaitė ir gudruolė, Viktoro nauja draugė Ksavera Daunoraitė. Viktoras Giedrei (Budriko seseriai) iš pradžių nesako, kad jis, o ne Budrikas yra nužudęs žmogų, išvežusį Ksaveros tėvą į Vokietiją. Viktoras užtikrina Giedrę, kad jos brolių paleis, jo tėvas padės. Jos klausiamas: „Kas tikrasis kaltininkas?“, Viktoras traukiasi išbašes. Sužinojusi, kad Viktoro tėvas tęsė bylą, žinodamas, jog sūnus yra kaltininkas, Giedrė pasipiktina Viktoru ir taria: „Mes priešai“. Viktoras praranda sužadėtinę.

Sukta liudininkė Ksavera Daunoraitė, mačiusi savo akimis, kaip Viktoras nužudė žmogų, Viktorą prašo padėti, kad jo tėvas bent nereikalautų mirties bausmės (po vokiečių pralaimėjimo Budrikas šitaip susilauktų laisvės). Bet su sąlyga, kad Viktoras paliktų sužadėtinę Giedrę! Vėliau prokuroras Dargis nori Ksaverą suimti, bet ji jį perspėja: „Nemėgink, nes yra paslaptis, kuri tave sutrins“. Dargis bando ją net papirkti. O kai Viktoras jau

(Nukelta į 4 psl.)

Monika Jonaitienė

„Vilnius, Šv. Jurgio bažnyčia“, 1990
Ofortas, 17,5 x 21,5 cm

Iš Vilniaus grafikos ir akvarelės parodos, šiandien, gegužės 9 dieną, 7:30 v.v., atidaromos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Povilas Galdys, Klaipėdos teatro vyriausias režisierius, šiuo metu dėstantis teatro kursą Lituanistikos katedroje, University of Illinois at Chicago, režisuojantis „Vaidilutės“ teatro gegužės 17 dieną statomą Petro Vaičiūno dramą „Patriotai“, ir Nijolė Martinaitytė, šiemetinių Poezijos dienų Čikagoje vadovė.

Amerikos lietuviai ir lietuviškasis teatras

Čikagos „Vaidilutės“ naujos premjeros proga

Amerikos lietuviai dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą daug dėmesio skyrė savo teatrui. Tad čia buvo visokių vaidybinių „ratelių“ ar kitais vardais vadintų vienetų, kurie dirbo, tegul ir labai mėgėjiškai, sceninį darbą. Ir tai veikla buvo labai gyva ir naši, nes taip daugelio tautiečių lūpose buvo išlaikytas lietuviškas žodis ir dėmesys savo tėvynei.

Kai į JAV atvyko naujoji ateivių banga (1949-1950 metais), tu vaidybinių grupelių jau čia beveik neradome. Tačiau tuomet susiformavo naujų teatro grupių; kai kurios buvo atsivėžtos iš Vokietijos stovyklų, kitos gimė Amerikoje ir beveik kiekvienoje gyvenvietėje buvo stiprenis ar silpnis vaidybinis kolektyvas.

Čikaga, pavyzdžiui, kurį laiką turėjo net du tokius teatrinis kolektyvus: viena profesionalų grupė — Čikagos Lietuvių teatras, kita iš Vokietijos atsivėžtas „Atžalynas“. Kartais atrodė, kad jie tarpusavyje net konkuruoja, bet abudu buvo reikalingi ir gražiai gyvavo. Net ir publikos abiems užtekėjo. Tačiau vėliau prasidėjo rietenos, asmeniškos ambicijos, nesutarimai. Iš pradžių prapuolė viena tų grupių, o po kiek laiko ir kita. Tada atsirado kitas kolektyvas, kuris rūpinosi Čikagos lietuvių scenine veikla. Bet ir jis dingso. Senesnieji aktoriai paseno, pavargo, kiti gal turėjo ir savus, nebūtinai teigiamus motyvus. Taip ir vyresniųjų mūsų teatro veikla užsibaigė.

Tada atsirado Jaunimo teatras (vieno metu vadinosi Vaikų ir jaunimo teatras). Tačiau tas jaunimas irgi amžinai negalėjo būti jaunas, o, kiek subrendus, to buvusio jaunimo norai ir tikslai pasidarydavo kitokie ir jie iš teatrinės veiklos nubirdavo. Jaunimo teatro pagrindiniu būreju buvo kompozitorius Darius Lapinskas, kuriam reikia dėkoti už jo pastangas, kurios nenuėjo veltui, ir šiandien iš jo jaunųjų vaidintojų turime vieną kitą, kuris ir dabar matomas mūsų teatrinėje veikloje. Štai 1980 m. birželio 1 d. buvo suvaidintas

Čikagos „Vaidilutės“ teatro artistai su vadovais: pirmoje eilėje — Irena Tiknienė, režisierius Povilas Gaidys, dr. Petras Kisieliū, Aldona Pankienė, antroje eilėje — Giedrė Griškenaitė, Ona Šulaitienė, Edvardas Šulaitis, Laima

Šulaitytė, Sigitas Gudis, Regina Kiudulaitė. Nuotraukoje trūksta: Arūnas Šatkauskas, Vido Dumašius ir Vladas Stankevičius.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Violetos Palčinskaitės veikalukas „Prašom tylos“, kuriame vaidino Audrius Viktoras, Viktoras Radvila, Laima Šulaitytė, Edvardas Šulaitis, Audrė Budrytė ir kt. Šie žmonės šiandien yra pastebimi Čikagos „Vaidilutės“ kolektyve — vienetė, kuris atsirado tada, kada vieni buvę aktoriai jau pasitraukė ir užtarnautą poilsį, o kiti, išėję iš jaunuoliško amžiaus, norėjo įsitraukti į bendrą lietuvišką scenos veiklą. Taip 1985 metų rudenį gimė naujas vienetas, kuris dar laikosi iki šiai dienai.

Apie „Vaidilutės“ pradžią *Draugo* dienraštyje įdėjo žinutę taip buvo paskelbta: „Lietuviško teatro pasiilgusių tautiečių grupelė, susirinkusi pas dr. Petrą Kisielių Cicero, nutarė įsteigti lietuvių teatrą ir jį vadinti „Vaidilutės“ vardu“. Toliau pridėtas toks linkėjimas: „Reikia manyti, jog šis vienetas išaugs į tvirtą teatrą ir toliau tęs gražias lietuvių teatro tradicijas, teikdamas mūsų tautiečiams dvasinį turtą“. Reikia tuoj pat pažymėti, jog šis vienetas į labai tvirtą teatrą taip ir neišaugo, bet kad jis yra davęs tautiečiams dvasinių turtų — tai tiesa.

„Vaidilutės“ praeitis

Nors ir nenorint plačiai gilintis į praeitį, bet vis tiek reikia trumpai prisiminti, ką šis scenos vienetas yra padaręs. Pirmoji premjera buvo 1986 m. gegužės 18 d. Jaunimo centre, Čikagoje. Vaidinta L. Ridlio komedija „Uošvė į namus — tylos nebebus“. Jame pasirodė Laima Šulaitytė, Edvardas Šulaitis, Vincas Olšauskas, Kazė Brazdionytė, Audrė Kižytė. Režisavo Marytė Smilgaitė. Ši komedija buvo rodyta ir tų pačių metų rudenį Čikagoje vykusiam VII Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivalyje ir jame du kolektyvo aktoriai (Vincas Olšauskas ir Audrė Kižytė) laimėjo žymenis.

1987 m. gegužės 3 d. pastatytos dviejų vienaveiksmių veikalų (Antano Gustaitio komedijos „Kaip velnias prisiviliavo Fortūną, nato Klibo sielą“ ir Kosto Ostrausko dramos „Čičinkas“) premjeros. Režisavo Darius Lapinskas. 1988 metų pavasarį (gegužės 21 dieną) buvo pastatyta Vinco Mykoliaičio-Putino keturių veiksmų drama „Daktaras Gervydas“. Ši kartą vaidintojų sąrašas buvo ilgesnis; Vytautas Lapėnas, Audrius Viktoras, Sigi-

tas Gudis, Aldona Pankienė, Rolandas Jankauskas, Daiva Viktoraitė, Gitana Braslauskaitė, Edis Šulaitis, Kristina Bielskutė. Režisavo „Vaidilutės“ artistė Laima Šulaitytė (ilgesnį laiką dirbusi amerikiečių profesionalinėje scenoje). Šis veikalas buvo pakartotas tų pačių metų lapkričio 12 dieną, kada vietoje iškritusių dviejų žmonių vaidino Audrė Budrytė ir Viktoras Radvila. Režisūros konsultantų ši kartą buvo Petras Steponavičius.

1990 metų lapkričio mėnesį įvykusiam VIII Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivaliui buvo paruošti du veikalai: Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“ ir Keturaktis „Amerika pirty“. Pirmame iš jų vaidino Vytautas Juodka ir Laima Šulaitytė, o antroje — Edis Šulaitis, Aldona Pankienė, Giedrė Griškenaitė, Vincas Olšauskas, Sigitas Gudis, Bronius Fabijonas, Daiva Viktoraitė. Abu veikalus režisavo iš Lietuvos atsikvietas režisierius Juozas Ivanauskas. Su pirmuoju pastatymu buvo gastoliuota Le-mont'e, Boston'e, New York'e ir keturiuose Lietuvos miestuose, o su antruoju — Detroit'e.

1991 metais nebuvo suspėta pa-

statyti užsimotą veikalą (Petro Vaičiūno „Patriotus“), tad pasikviestas Šiaulių miesto dramos teatras, kuris čia atvežė čikagietio autoriaus — Anatolijaus Kairio pjesę „Mūsų vaikai“. Joje vaidino ir viena buvusi „Vaidilutės“ aktorė — Audrė Budrytė.

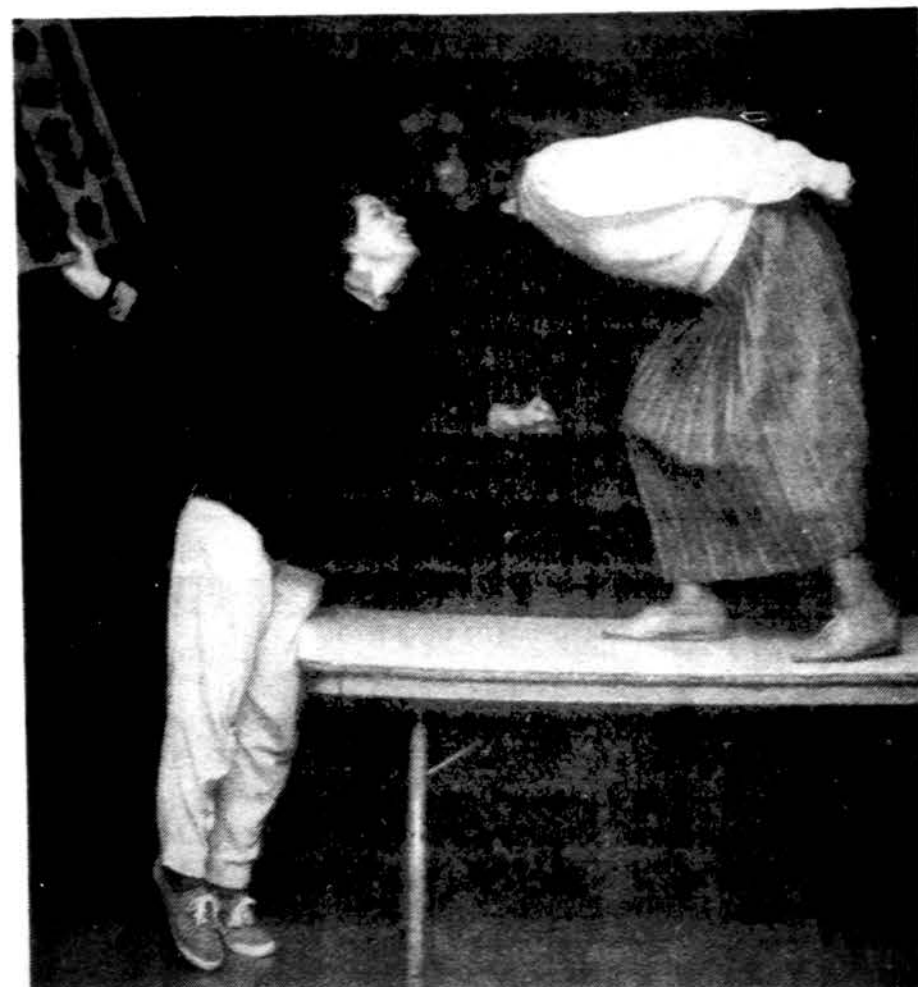
Nauja premjera — „Patriotai“

Ir štai prieiname prie naujos „Vaidilutės“ premjeros — Petro Vaičiūno komedijos „Patriotai“ pastatymo, kuris įvyks 1992 m. gegužės 17 d. Čikagos Jaunimo centre. Šį veikalą režisuoja irgi iš Lietuvos iškviestas režisierius — vienas iš geriausiųjų tėvyneje — Klaipėdos dramos teatro vyriausiasis režisierius Povilas Gaidys, kuris yra komedijų režisūros specialistas.

Šioje premjeroje aktorių tarpe matysime tris jaunus vyrus (Čikagoje studijuojančius ar atvykusius padirbėti) iš Lietuvos: Arūną Šatką (jis iš profesijos dailininkas), Vidą Dumašių bei Vladą Stankevičių (jie studijuoja Čikagos universitetuose). Čia viena iš pagrindinių rolių vaidina teatro veteranė Laima Šulaitytė. Taip pat pasirodo jau anksčiau kai kuriuose pastatymuose matyti: Aldona Pankienė, Sigitas Gudis ir Giedrė Griškenaitė. Ši kartą scenoje bus ir viena „Vaidilutės“ debutantė — Regina Kiudulaitė. Veikalui gražias dekoracijas parėngė dailininkė Sean Griškenienė, kurios tai irgi yra pirmas pasirodymas ne tik „Vaidilutės“, bet ir apskritai lietuvių tarpe.

Šis daugiausia mėgėjų kolektyvas rimtai dirba jau nuo sausio mėnesio, tad jo vaisiai turėtų būti geri. Reikia manyti, jog tai bus pats geriausias pastatymas iš viso šešerių metų veiklos periodo. Ypač žinant Povilo Gaidžio sugebėjimus ir užsispyrimą, reikia turėti daug optimizmo.

Dažnai matant režisieriaus Gaidžio ir daugiausia jaunųjų scenos entuziastų repeticijas, vis kildavo mintis — ar iš viso verta tiek daug darbo ir pastangų, tiek daug skirtų valandų, pavogtų nuo šeimų, pelningų darbų ar pramogų, tik vienam ar keliems spektakliams, žinant, kad ne visada lietuvių publika yra jautri tokioms kultūrinėms apraishoms. Tačiau šis galbūt bus

Scena iš „Vaidilutės“ teatro ruošiamo Petro Vaičiūno „Patriotų“ pastatymo, kuris bus sekmadienį, gegužės 17 dieną, Jaunimo centre, Čikagoje: Laima Šulaitytė ir Giedrė Griškenaitė.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

vienas iš paskutiniųjų bandymų ar dvejonų, atsakant į klausimą — ar Čikagos lietuvių visuomenė nori turėti savo teatrą? Jeigu Jaunimo centro salėje bus matyti daug tuščių kėdžių, tuomet gal bus galimybė įsitikinti, kad Čikagos lietuviams lietuviško scenos vieneto jau nebereikia.

Povilo Gaidžio mintys apie „Patriotų“ premjerą

Kaip bekalbėtume, „Patriotų“ komedijos didžiausiuoju „kaltninku“ yra režisierius Povilas Gaidys, kurio režisūriniam kraityje jau yra 60 premjerų. Jis jau keturi mėnesiai dirba su scenos entuziastais Čikagoje, tad jo paklausime apie nuotaikas prieš premjerą ir apie jo išpučius, dirbant su „Vaidilutės“ kolektyvu. Štai, ką iš jo išgirdome:

Kaip visuomet prieš premjerą, taip ir dabar kankina nemiga, nerimas, nervinė įtampa, nes daug kas nepadarėta, daug kas ne visai padaryta ir visuomet... trūksta laiko. Tą priešpremierinę įtampą tenka įveikti, išgyventi. Tai, galų gale, normalu...

Šis darbas man savotiškai įdomus, brangus ir nelengvas. Nelengvas nes statau spektaklį

kitame žemyne, toli nuo savo namų, savo teatro, daugiausia su neprofesionaliais aktoriais, man neįprastomis ir sunkiomis sąlygomis, ne tokiu metodu, kuriuo aš namuose dirbu. Brangus todėl, kadangi čia dirbdamas susidūriau su nepaprastai nuosirdžiomis šios dramos mėgėjų būrelio puoselėtojų pastangomis, dideliu jų atsidavimu, didžiuoju pasiaukojimu lietuviškos dvasios, lietuviško žodžio, lietuviškos kultūros palaikymui išviliojė.

Tai iki ašarų jaudina, tai suteikia jėgų darbui ir pasitikėjimo ateitimi. Manau, kad šio dramos mylėtojų būrelio veikla, energija ir pasiaukojimas neišblės ir ateityje ir duos gražių vaisių. Labai esu dėkingas jiems už viską: už priėmimą, už nuosirdumą, už tvirtą valią, už meilę savo Tautai! Dar kartą dekoju ir žemai lenkdamas savo galvą (ir žilą barzdą) prieš juos, norėčiau palinkėti jiems ir visiems tautiečiams kuo didžiausios sėkmės jų gyvenime, jų darbuose, jų siekiuose!

Iki pasimatymo „Patriotų“ pastatyme, gegužės 17 dieną Jaunimo centro rūmose!

Edvardas Šulaitis

Tarptautinis PEN kongresas Barcelonoje

Balandžio 20 dieną Barcelonoje, Ispanijoje, prasidėjo 57-asis Tarptautinio PEN klubo kongresas, kuriame dalyvavo ir Kornelijus Platelio vadovaujama Lietuvių PEN centro delegacija. Kongresas buvo atidarytas Kalinamų rašytojų komiteto posėdžiais ir užsibaigė delegatų susirinkimu balandžio 24-25 dienomis.

Pasaulio rašytojai susirinko ypatingame mieste nepaprastu laiku. Barceloną jau yra apėmusi olimpinė karštligė — po lietuvių autorių jom netrukus įžygiuos mūsų lengvaatlečiai ir, tikėsimės, krepšininkai. Ispanija šįmet švenčia prieš penkis šimtus metų įvykusį Amerikos atradimą, kurio dėka ispanų kalba ir kultūra paplito po visą vakarinį pusrutulį. Katalonija (ar, tiksliau tariant, Katalunja) šio šventės proga pabrėžia savo kultūrinį savitumą ir autonomiją. Iš Barcelonos į Paryžių, ir tuomet į tarptautinio modernizmo istoriją, kadaise iškydo Miro, Dali ir Picasso; Barcelonai ir kataloniškai tradicijai ištikimas liko didysis architektas Antonio Gaudis, kurio bažnyčios — miesto „inicialai“ — yra moderniškos ir drauge giliai tradiciškos.

PEN Kalinamų rašytojų komitetas praityje praleisdavo daugiausia laiko, diskutuodamas pasidėj sovietinėje imperijoje. Nors

tas didžiausias kalėjimas jau sugriuvo, rašytojų persekiojimas tebesitęsia visame pasaulyje. Komiteto išleistame pranešime informuojama apie žurnalisto žudymą buvusioje Jugoslavijoje ir albaniskai rašančiųjų persekiojimą Kosovo provincijoje. Pietų Amerikoje rašytojai tebėra ir diktatorių, ir teroristų taikiniai; Kuboje tebesitęsia Fidel Castro teroras. Azijoje valstybiniu teroru labiausiai pasižymi Kinija, Pakistanas ir Vietnamas. Panašios temos kartojosi įvairių centrų pasiūlytose rezoliucijose.

„Ką mes galime daryti?“ — klausia Kalinamų rašytojų komiteto nariai. Kai kurie atsakymai: remti žuvusiųjų rašytojų ir žurnalistų šeimas; reikalauti, kad vyriausybės tinkamai iširtų žudymus ir priimtų įstatymus, kurie užkirstų kelią tokiems nusikaltimams; ir bendradarbiauti su Jungtinėmis Tautomis.

Kongreso metu pirmą sykį susirinko neseniai įsteigtas PEN moterų komitetas, kuriam vadovauja amerikietė Meredith Tax. Remdamasi Kalinamų rašytojų komiteto patirtimi, ši grupė stengsis atkreipti pasaulio dėmesį į moterų rašytojų persekiojimą ir cenzūravimą. Pasak naujojo komiteto steigėjų, daugelyje šalių pagrindinė problema yra ne tiek formali cenzūra, kiek tradicinės užtvaros, užstojančios moterims

kelią į laisvę ir nepriklausomybę. Komitetas žada padėti moterims rašytojoms atrasti „bendrą balsą“ ir jį perduoti pasauliui. Kol kas šio komiteto sudėtyje visai neatsitovaujama Rytų Europai, kurios feministinio sąjūdžio balsas šiek tiek kitoks, negu Vakarų Europos ar Amerikos.

Tarptautinis PEN klubas praturtėjo naujais nariais: į pasaulinę rašytojų organizaciją buvo priimti albanų, azerbaidžaniečių, gruzinų, mozambikiečių ir palestiniečių centrai. Išreikšta viltis, kad netrukus — nepaisant Castro — įsistiegs ir kubiečių centras. Kaip paprastai tokiuose kongresuose, grožinė literatūra turėjo užleisti kelią protestams, nusikaltimų katalogavimui ir administraciniam reikalams.

Kongreso šeimininkai — katalanų rašytojai — lietuvius laikė ypatingais svečiais. Per pastaruosius dešimtmečius katalanams niekad nereikėdavo aiškinti apie Lietuvą ir jos laisvės kovą. Dar Francisco Franco diktatūros laikais PEN kongrese teko susitikti su katalanų literatūros patriarchu Batista i Roca, iš užsienio šaukusiu savo tautiečius nepasiduoti prievartiniai asimiliacijai. Tada spėjiojome, ar Katalunja, ar Lietuva pirmoji atgaus laisvę. Šiandien Lietuva jau nepriklausoma. Katalunja jau daugelį metų turi kultūrinę ir dalinę ūkinę autonomiją. PEN kongresas Barcelonoje suteikė progą atšvesti bendras pastarojo dešimtmečio pergalės ir sutvirtinti šias dvi tautos siejančius ryšius.

sk

Moralės dėsnių žmoguje

(Atkelta iš 3 psl.)

pasako, kad tėvui jis jau prisipažino, Ksavera prašo, kad prokuroras Dargis „dengtu“ sūnų, pasitikėdamas jos draugyste Viktorui. Jei prokuroras gelbės Viktorą, kurį ji myli, ji teisme tylės, nors žinodama, kas kaltas. Šiuos gudravimus gale sugriaua policijos vachmistras, areštuodamas Viktorą. O jo tėvas, prokuroras Dargis, jaučia, kad kaltinimas kada nors ir jam iškils iš kalėjimo man jo sukimštų žmonių.

Tad kas čia „antitarybiško“? Vaidinime glaustai parodomi penki charakteriai ir jų vidinės būsenos vokiečių okupacijos metu. Jie įvairiai reaguoja į teisę, egoistiškai vis slepia tiesą. Bet panašūs įvykiai, gal net blogesni, vyko ir per rusų okupaciją pokario laikais — dažnai be jokio teismo buvo ištremiami į Sibirą ar dingdavo be žinios visai nekalti žmonės. Šiame Juozo Grušo vaidinime išleptas prokuroro sūnelis Viktoras, pasimetęs, bijodamas mirties bausmės, kabinasi kaip už šiaudų už mažiausios vilties. Bet atidengtas nurimsta. Policijos vachmistrai jį areštuojant, jis sako: „Gavot teisingą pranešimą“ ir, tarsi Dostojevskio Raskolnikovas, atrodė lyg pasirodęs atlikti bausmę ir savo sėla apvalyti.

Juozas Grušas gimė 1901 metais Žadžiūnuose (Šiaulių apskri-

tyje). Baigė Kauno universitetą, mokytojavo, dirbo Šiaulių dramos teatre. Parašė romaną *Karjeristai* (1935), išleido novelių rinkinį *Ponia Bertulienė* (1928), *Sunki ranka* (1937), *Rūstybės šviesa* (1969), *Laimingasis — tai aš* (1973). Yra sukūręs nemažai dramų: tarp jų „Herkus Mantas“ (1957), „Adomo Brunzos slapstis“ (1967), „Meilė, džiazas ir velnias“ (1967), „Barbora Radvilaitė“ (1972), „Švitrigaila“ (1976). Mirė 1986 metais Kaune.

Lietuvių „Otello“

(Atkelta iš 2 psl.)

Dabar atėjo naujos dienos, atsiastymo ir bendrystės su Lietuva rūpestiai. Daug kam kyla klausimas, ar užsidarys Čikagoje Lietuvių opera. Gaila būtų, jei taip atsitiktų. Pasitvirtintų išvijos išnykimo ciklas. Dažnai pabrėžiama, kad intelektualinis pokarinės atvykėlių bangos potencialas buvo labai aukštas. Jei jaunesnioji jų karta pajęgtų su-

kurti kiek atnaujintą išvijos kultūrinio gyvenimo infrastruktūrą, gal joje atsirastų vietos, kaip iki šiol, vienkartinę operos premjerai. Nebūtinai — klasikinė. Žinoma, menai reikalauja išlaidų, bet pelnas grįžta su kaupe prestižo, tautinės savimono pavidalu. Iš lietuvių bendruomenės akiračio nevertėtų išleisti jaunųjų, amerikiečių muzikiniuose sluoksniuose jau pripažintų kompozitorių — Petro Aglinskio ir Juozo Kasinsko. Sudarykite jiems progą pasireikšti.

Lietuvių operos choristai, laukiantys eiti į sceną „Otello“ spektakliui: Rudolfas Valdukaitis, Rūta Grauzinienė, Jonė Bobinienė.

Martyno Vidzbelio nuotrauka